

Att medvetandegöra det jag gör

- pedagogisk dokumentation i förskolan

Författare: Karin Almén & Elin Jakobsson

**Examensarbete 10 p
Utbildningsvetenskap 41- 60 p
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2006**

SAMMANFATTNING

Arbetets art: Examensarbete 10 poäng, Lärarprogrammet

Titel: Att medvetandegöra det jag gör - pedagogisk dokumentation i förskolan

Engelsk titel: Educational Documentation - Visualising the teacher's work

Sidantal: 29

Författare: Karin Almén & Elin Jakobsson

Handledare: Marita Lundström

Examinator: Mary Larner

Datum: September 2006

Bakgrund

Pedagogisk dokumentation har alltid funnits i förskolan, men har över tid förändrats och utvecklats. Man använder sig fortfarande av anteckningar och observationer, men nu kanske med ett annat syfte, nämligen att vara till nytta främst för barnet, men också föräldrarna och pedagogerna. Det man skriver om barnen sätts oftast samman i ett enda dokument, ett som nuförtiden är mer utvecklat och välstrukturerat. Det finns olika namn på dokumentationerna såsom portfolio, individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram.

Nuförtiden finns även andra möjligheter att dokumentera med hjälp av medier såsom kamera, ljudinspelningar och videokamera. För de som är lite mer avancerade finns även möjlighet att föra dokumentationerna på dator. I arbetet med barn är kunskapen om barns utveckling viktigt och för att främja kunskapen om detta håller man hela tiden på att utveckla nya metoder på förskolor runt om i Sverige. Arbetet med pedagogisk dokumentation är ständigt pågående i förskolornas verksamhet och utan tvekan ett av pedagogernas viktigaste arbeten.

Syfte

Vårt syfte är att få kunskap om hur pedagoger i förskolan arbetar med pedagogisk dokumentation.

Metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer. Vår undersökning har innefattat åtta intervjuer på fyra olika förskolor inom samma kommun. Av en slump visade det sig att informanterna var utbildade förskolelärare.

Resultat

Under våra utförda intervjuer har vi sett en likasinnad uppfattning om pedagogisk dokumentation. Förskolelärarna ställer sig positiva till arbetet och använder sig av det men i varierande former. Vissa har en mer strukturerad och välutvecklad dokumentation än andra. Vi pratar då främst om portfolion som dokumentationsform.

Alla förskolelärare arbetar efter personliga metoder från förskola till förskola som oftast har bestämts på regional nivå. De har arbetat olika länge med dessa men strävar efter samma sak, nämligen att utveckla en dokumentationsform som kan fånga barnens vardag, vem barnet är och ifall barnet har någon svårighet det behöver hjälp med. Det är då meningen att dokumentationen skall fungera som ett stöd. Trots detta diskuterar föräldrar och personal livligt huruvida barnen blir märkta av viss dokumentation? Man diskuterar även formuleringarna kring svårigheter hos barnen, och att vissa dokumentationsformer är ineffektiva i sitt syfte om man inte vågar använda dem på rätt sätt. Samtliga intervjuade är överens om att portfolion, dokumentationsformen som barnen har mest inflytande över, borde följa med upp i skolan. Detta för att nästa lärare skall kunna känna barnet lite på förhand och kanske möta upp det på rätt nivå, samt att det för barnens skull är intressant och roligt att kunna överskåda sitt eget lärande och utveckling. De är också överens om att en sammanhängande dokumentation kan hjälpa barnet att förstå sina egna inlärningsstrategier.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
BAKGRUND	2
Varför pedagogisk dokumentation?	3
Vad är pedagogisk dokumentation?	4
Hur arbetar man med pedagogisk dokumentation?	8
METOD	11
Metodval	11
Urval	12
Genomförande	12
Bearbetning och analys	13
Etiska överväganden	14
Tillförlitlighet	14
RESULTAT	15
Hur definieras pedagogisk dokumentation?	15
Hur används pedagogisk dokumentation i det dagliga arbetet?	16
Hur ser förskolelärarna på pedagogisk dokumentation?	19
DISKUSSION	21
Vår egen inverkan på resultatet	21
Förstår vi vikten av pedagogisk dokumentation?	22
Reflekterande praktiker	22
Portfolions röda tråd slutar i förskolan	23
Synen på pedagogisk dokumentation ändras	24
Ska tiden styra kvalitén?	24
Suktar pedagogerna fortfarande efter ny kunskap?	25
Tycker du eller tycker vi?	25
Rättvis bedömning?	26
Slutdiskussion	26
Förslag till vidare forskning	27
REFERENSLISTA	
BILAGA	

INLEDNING

Under vår lärarutbildning kommer vi ofta i kontakt med dokumentation i olika former såsom litteratur, läsloggar, föreläsningar och egna arbeten. Ute på den verksamhetsförlagda utbildningen har vi också sett dokumentation och då i form av teckningar, fotografier, videoinspelningar och personliga anteckningar som samlas på olika sätt. Detta menar Dahlberg, Moss och Pence (2003) är ett viktigt led i den pedagogiska dokumentationsprocessen. Lenz Taguchi (1998) menar att pedagogisk dokumentation möjliggör en deltagande rekonstruktion av det pedagogiska arbetet, vilket gör att man kan se sin praktik och på så sätt ta kontroll över den. Vidare menar Lenz Taguchi att detta är ett hjälpmedel för att barnen ska kunna ta kontroll över sitt eget lärande.

Vi har valt att undersöka pedagogisk dokumentation därför att vi själva har stött på detta arbetssätt ute på förskolor under vår verksamhetsförlagda utbildning. Pedagogisk dokumentation tycker vi är intressant därför att det är något som vi i framtiden som lärare kommer att arbeta med. Strävansmålen i Läroplanen för förskolan, Lpfö 98, är tolkningsbara och det är upp till varje enskild avdelning på förskolan att behandla målen som man själv ser på dem.

I Läroplanen för förskolan (1998) finner vi i förordet: ”genom pedagogisk dokumentation kan verksamheten i förskolan synliggöras och bli ett viktigt underlag i diskussionen kring och bedömningen av verksamhetens kvalitet och utvecklingsbehov” (Lpfö 98, s.4). I Skolverkets Allmänna råd och kommentarer om Kvalitet i förskolan (2005) nämns också betydelsen av pedagogisk dokumentation, där de menar att dokumentation är ett bra arbetssätt för att öka pedagogers medvetande om det egna arbetet för att se hur barn utvecklas, lär och mår. Dokumentationen bör vara en del i det dagliga arbetet tillsammans med barnen (Skolverket, 2005). Detta pekar på vikten av pedagogisk dokumentation i förskolan och varför arbetet med barns lärande och utveckling bör dokumenteras. Därför menar vi att en undersökning om pedagogisk dokumentation är väsentlig och kan ge en bättre inblick av hur arbetet i förskolan pågår.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg för pedagoger i förskolan. De ska genom denna få en möjlighet att se barnens, sin egen och verksamhetens utveckling. I Skolverkets Allmänna råd och kommentarer om Kvalitet i förskolan (2005) står det att genom dokumentationen kan pedagoger i förskolan synliggöra och reflektera över det egna arbetet samt se hur barn lär, utvecklas och mår bra. Detta ska ses som en viktig del av det dagliga arbetet, sida vid sida med barnen.

Vårt syfte är att få kunskap om hur pedagoger i förskolan arbetar med pedagogisk dokumentation.

Frågeställningar:

1. Hur definierar pedagoger i förskolan pedagogisk dokumentation?
2. Hur används pedagogisk dokumentation i det dagliga arbetet?
3. Hur ser pedagogerna på pedagogisk dokumentation?

BAKGRUND

I Bonniers svenska ordbok (2002) står dessa förklaringar till följande ord:

Pedagogisk: *som har att göra med pedagogik., (skickligt) undervisande*

Dokumentation: 1. *bevisning med dokument, belägg*

2. *sammanställande och klassificerande av all slags information till stöd för forskning*

Vår egen definition av pedagogisk dokumentation är hur pedagogerna iakttar och för anteckningar över vad barnen gör på förskolan samt hur pedagoger och föräldrar kan följa barns utveckling med hjälp av det dokumenterade. Dokumentationen samlas på olika sätt till exempel med hjälp av foton och ljudupptagningar, varav vissa delar är öppna för allmänheten och en del inlåsta och endast till för personal och föräldrar vars barn det handlar om. En del av dokumentationen som görs på förskolan följer barnet upp till förskoleklass, medan annan dokumentation tas hem efter avslutad förskolevistelse.

Vi vill kommentera att litteraturen vi läst är skriven i övervägande positiva termer och nämner inte några direkta hinder i arbetet med den pedagogiska dokumentationen.

Varför pedagogisk dokumentation?

Ackelman (2000) påpekar att man kan få barnen engagerade i sitt eget lärande med hjälp av dokumentation. Först måste man visa konkret vad det är barnen skall klara av att lära sig, sedan kan de börja ta eget ansvar för sitt lärande. Genom att ha synliga mål och försöka leva upp till dessa, menar Ackelman att man kan hålla motivationen och lusten levande för det livslånga lärandet, och här kan den pedagogiska dokumentationen hjälpa till. Ackelman menar att individen kan se det egna jaget och möjligen utveckla nya sidor genom att föra egen dokumentation om vem han eller hon är (2000). Brodin och Hylander (1998, s. 21) menar att ”talanger och egenskaper som ingen ser får svårt att utvecklas och växa”. Liknande menar John Dewey som tyckte att passivt mottagande av information endast ledde till dött och ofruktbart vetande (refererad i Lindö, 1998). I Läroplanen för förskolan framhålls det att ”barnen skall få möjligheter att utveckla sin förmåga att iaktta och reflektera” (1998, s.27). Arfwedson (i Svedberg & Zaar, 2000) pekar på att alla metoder vi använder oss av idag är resultaten av en lång utveckling och anpassning. All tidigare syn på till exempel kunskap har förändrats och förändras fortfarande.

Barn prövar – tillbakablickar - utvecklas

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) menar att barn dagligen lär sig nya saker och att dessa grundar sig på tidigare erfarenheter och kunskaper. Hur barnet möter nya situationer, människor, problem med mera är alltså beroende av tidigare möten. Det är i kommunikationen med andra som barnet lär känna världen. Genom att barnet deltar i nya upplevelser skapas en förståelse och även mera kunskap om samhället vi lever i. Vidare menar Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) att när barn är små lär de sig mer än de kommer att göra under resten av sitt vuxna liv. Därför är det tidiga lärandet som sker i förskolan bidragande till en fortsatt kunskapsbildning. Kunskaperna man tar med sig från barnsben kommer att nyttjas hela livet, men som vuxen på ett annat sätt och kanske i ett annat sammanhang. Detta beskrivs som en del av det livslånga lärandet.

Barns inlärning sker i en process där det nya tas emot för att sedan delas in i olika fack. Brodin och Hylander (1998) menar att man idag ser på barn som kompetenta medkonstruktörer och inte som behövande. De påpekar även att om man vill synliggöra

barns utveckling gäller det att man observerar och antecknar. Forskning på små barns utveckling har länge varit ett problem eftersom de inte har språket, men med hjälp av utvecklingen inom forskningsmetodiken så har man nu fått en inblick i småbarns, till och med spädbarns värld. Det här är möjligt med hjälp av bland annat videokamera och observationer. Brodin och Hylander (1998) menar att barn redan från första stund skapar mening och sammanhang och söker kontakt och samspel.

Vygotskij (refererad i Strandberg, 2006) anser att barns kompetens och utveckling inte hindras av den egna mentala förmågan utan mer av kulturen och motsättningar barnet möter. Vidare påpekar han vikten av att som barn behöva låna kunskap av någon som vet och kan mera för att så småningom göra om den till sin egen och nå till nya utvecklingszoner. Han kallar detta ett samarbete mellan den vuxne och barnet. Den vuxne skall då fungera som både utmanare och deltagare. Andra viktiga tankar hos Vygotskij var att lek leder till utveckling. Leken innehåller metoder som utvecklar tänkandet, eftersom barnet kan behöva ett hjälpmedel, en så kallad pivå. En pivå är ett konkret hjälpmedel exempelvis en käpp som föreställer en häst. Detta hjälper barnet att skapa en imaginär värld där barnet kan föreställa sig hästen. Barnet behöver en pivå för att kunna skilja på tankar och objekt för att i slutändan utveckla ett abstrakt tänkande. Då sker en ny förståelse och plötsligt äger barnet den lånade kunskapen.

I Piaget och Vygotskijs tradition diskuterar John Dewey det individuella tänkandet och kunskapsskapandet (Lenz Taguchi, 1998). De menar att genom egna erfarenheter skapar barnet sina nya kunskaper. Vygotskij betonade att förståelsen växer och tillägnas människor emellan. John Dewey förespråkade en reflekterande och problematiserande hållning till den pedagogiska verksamheten. Han ansåg även att barnet var utforskare av världen och läraren medforskare (Dewey, 2005).

Vad är pedagogisk dokumentation?

Den pedagogiska verksamheten är sammansatt av många olika delar. För att kunna se och följa dessa delar behövs dokumentation i olika former. Varje dokumentationsform fångar något speciellt, men tillsammans bildar de en helhetsbild av hur den pedagogiska verksamheten ser ut (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Dahlberg, Moss och Pence (2003) talar om den pedagogiska dokumentationen som en process med ett viktigt innehåll. Innehållet i processen är det material som barnet skapar. Materialet gör

att dokumentationen blir konkret och därmed ett bra underlag vid reflektion över det pedagogiska arbetet.

Lenz Taguchi (1998) menar att alla pedagoger ska arbeta mot samma mål med dokumentationen annars blir det inte ett hållbart verktyg som kan hjälpa dem att förändra verksamheten de arbetar i. Dokumentationen hjälper oss att synliggöra vårt förhållningssätt till kollegor, barn och deras föräldrar, men också synen på kunskap och lärande (Lenz Taguchi, 1998).

Wehner-Godée (2002) talar om de hinder som kan förekomma i den pedagogiska dokumentationen. Hon menar att om man tar in dokumentation som ett verktyg i förskolan så måste det ersätta något annat och inte läggas på som ytterligare ett krav. Man måste försöka hitta små stunder under dagen då man kan dokumentera annars brister tidsramen. Wehner-Godée påpekar även att i uppstarten av en dokumentation kan det vara svårt att lära sig vad som är väsentligt att ta med, men när man kommit in i arbetssättet faller mycket på plats av sig självt och då kan man följa med barnen i deras tankar och få ett mycket lustfyllt arbete.

Reggio Emilia

Pedagogisk dokumentation har i Norditalien använts i över trettio år på de kommunala skolorna och förskolorna. Deras fokus ligger i första hand på barnens läroprocesser men även på personalen som arbetar i verksamheten. Dokumentationerna man för blir ett arbets- och fortbildningsmaterial för pedagogerna, och för barnen ett sätt att visa sig som kompetenta, aktivt kunskapssökande (Lenz Taguchi, 1998). Loris Malaguzzi, grundaren av Reggio Emilia förskolan, betonade ofta att agerandet människor emellan är en mänsklig handling i ett sammanhang. Vi kan sätta ihop en mängd information och lära oss att se dem ur olika vinklar vilket gör oss starka. Det gamla lärandet gjorde oss som människor fattigare, då vi gick miste om det improviserade, riskfyllda lärandet där allt går att utforska och lära sig mer om. Malaguzzi menade att kunskapen man lärde sig förr inte behövde förstås. Den gick heller inte att ifrågasätta och undersökas för den var oföränderlig. Detta skiljer sig från hur barn som befinner sig i en Reggio Emilia förskola möter kunskap. De ges enligt Wallin (1996) alltid chansen att få pröva sig fram och dra egna slutsatser, alltså att få egna sätt att minnas sin upptäckt och få reflektera över sin utveckling bland annat med hjälp av det dagliga dokumenterandet i form av bilder och text. Pedagogerna antecknar samtidigt som de sitter och pratar med dem. Då

barnen slutar sitt arbete sätter sig alltid pedagogerna ner en liten stund till medan minnet är färskt och antecknar allt mer noga vad de sett och hört. Dokumentationerna ger inte alltid svar utan oftast mera frågor vilket driver pedagogerna till att diskutera sitt arbete och på så sätt försöka komma fram till det bästa arbetssättet och varför det är så. Dahlberg, Moss och Pence (2003) menar att anledningen till att pedagoger runt om i världen har börjat använda sig av pedagogisk dokumentation är för att de blivit inspirerade av Reggio Emilias arbetssätt.

Portfolio

Ett verktyg för att dokumentera pedagogiskt arbete är portfolion som enligt Ellmin (2000) fungerar som ett pedagogiskt hjälpmedel, den används för att engagera barn i sitt eget lärande och för att utveckla en självständighet. Detta genom att barnen själva formulerar mål och sedan utvärderar om man nått upp till sina mål med hjälp av portfolion. Ellmin menar vidare att det egna aktiva insamlingsarbetet som sker gör barnen mer uppmärksamma på det egna lärandet, vilket leder till att de blir mer medvetna. Författarna Krok och Lindewald (2004) menar att portfolion kan kopplas till Lpfö 98, eftersom den främjar livslångt lärande. De menar att portfolion inte bara är samlade arbeten utan också en möjlighet för barnen att följa sitt eget lärande under en längre period. Ackelman (2000) tar upp betydelsen av arbetslaget och den enskilde pedagogens sätt gentemot barnen, för att arbetet med portfolio skall leda till utveckling hos barnen. Det viktigaste enligt honom är att man som pedagog:

- bekräftar att barnet duger
- får barnet att se sin utveckling
- hjälper barnet att ta eget ansvar för lärandet
- får barnet att skapa rimliga mål
- lär barnet att reflektera och på så sätt lära känna sig själv

Ackelman (2000) påpekar även vikten av att lägga en grund med självförtroende hos barnen, och att ofta påpeka vad de gör bra och vad de redan kan. Detta för att vidare kunna påvisa vad de behöver träna på mer. Genom att barnet redan fått en känsla av att "jag kan" klarar det av att möta utmaningar och röra sig framåt mot nya prövningar. Portfoliomethoden är ett bra verktyg enligt Ackelman då pedagogerna har ett redskap som påvisar en positiv självbild till följd av att allt det som sparats.

Ellmin (2000) menar vidare att arbetet med portfolio utvecklar barnen och lär dem att bli mer oberoende och att ta mera eget ansvar. Detta är viktigt då vi lever i en tid där dagens kunskaper snart är föråldrade och barnen måste vara flexibla och lätt kunna anpassa sig till nya situationer och nya kunskaper. Eftersom de hela tiden måste klara av att lära om är det viktigt att de gör detta som en förlängning av vad de redan tagit till sig för att göra det hela begripligt. Detta kan ske med hjälp av portfolion där man kan gå tillbaka och titta på sin kunskap. Strandberg (2006) anser att portfolion är ett verktyg med samlade anteckningar och bilder. Tillsammans bildar detta ett råmaterial som kan stimulera barnen till reflektion. Vidare menar han att Vygotskij aldrig skrev om portfolion, men istället om brev och dess funktion för intellektuellt utvecklande. Genom att skriva brev till sig själv, sedan läsa sitt brev gör att man får syn på orden vilket kompletterar ens tankar.

Ellmin (2000) menar vidare att lärarrollen har utvecklats från ledare till följeslagare och medskapare där barnet själv bestämmer till stor del över sitt lärande och läraren får backa upp med stöd och underlättande medel. En ny kunskap som barnen lär sig är att veta *hur* de lär sig och inte bara *vad*. Med detta ansvar kommer det även högre krav i form av självständighet, självvärdering, egen reflektion och större samarbete mellan barn-barn och barn-lärare. Ackelman (2000) påpekar att reflektionen och värderingen är individuell och bör utgå från barnet. Ellmin (2000) anser att barnen själva kan vara med och sätta krav på arbetets kvalitetsnivå, vilket i sin tur leder till att barnen lär sig att uppskatta vad ett *gott* arbete är, alltså inte bara hur man får fram ett färdigt arbete utan också resan mot det färdiga arbetet.

Media som hjälpmedel

Wehner-Godée (2002) skriver att bandspelaren är det bästa medievalet för barn då de lätt kan hantera den själva. Hon menar vidare att man vid avlyssning av inspelat material kan gå miste om viktig information om man inte ger sig till tåls och lyssnar flera gånger, detsamma gäller om man har en bandspelare med dålig kvalitet. Vid intervjuer med barn ska man undvika att ställa ledande frågor, eller frågor där man själv redan vet svaret. Genom intervjuer kan vi lära känna och observera barnets tankeprocesser samt få syn på deras läroprocesser. Genom att ges möjlighet att lyssna på sig själv på band får barnen enligt Wehner-Godée (2002) en chans att uppfatta en varierad självbild av sig själva. Foton beskrivs också som bra illustrationer till bland annat observationsanteckningar och bandinspelningar. Om man väljer att ha foton

uppsatta på väggarna men efter ett tag vill ta ner dem är de lätta att samla ihop och placera i mappar. Dessa tar inte upp så mycket utrymme och finns tillgängliga att titta i om man skulle vilja. Krok och Lindewald (2004) ser digitalkameran som ett modernt hjälpmedel och man kan snabbt få fram bilder till dokumentationen. Om videokameran skriver Wehner-Godée (2002) att detta är ett starkt medium då man kan få uppleva många sinnen på samma gång. Man ser hur man rör sig, hur man låter med mera. Här finns alla möjligheter till att observera relationer och samspelet människor emellan.

Hur arbetar man med pedagogisk dokumentation?

Att arbeta efter det konstruktionistiska tänkandet och synsättet, kan i korthet beskrivas som att allt är föränderligt och att alla är delaktiga i förändringarna (Lenz Taguchi, 1998). En bra orsak till att arbeta med pedagogisk dokumentation sett ur det konstruktionistiska perspektivet är för att synliggöra och förstå det föränderliga samhälle vi lever i (Lenz Taguchi, 1998). Pedagogisk dokumentation är användbart för att göra arbetet i förskolan synligt i samhället. Detta kan leda till ökad förståelse inför det pedagogiska arbetet som utförs (Dahlberg, Moss & Pence, 2003). Campner och Persson (2000) menar att det pedagogiska uppdraget innefattar att våga ifrågasätta gamla traditioner för att i samarbete med barnen skapa nya kulturer och kunskaper.

Krok och Lindewald (2004) skriver att man i början och som bas av ett dokumentationsarbete ska arbeta med förtrogna medel, annars är det lätt att hela utvecklingsarbetet faller. Man kan alltså använda sig av medel som inte kräver mycket för- och efterarbete, sedan efter hand kan man föra in nya utmaningar med till exempel videokamera och så vidare.

Barn ser sin utveckling lättare

Wehner-Godée (2002) menar att pedagogisk dokumentation inte bara är ett pedagogiskt förhållningssätt utan också kan fungera som kommunikation. Genom det insamlade materialet kan en kommunikation skapas, då barnen visar kunskap och erfarenheter genom det skapade. När pedagogen ser det som skapats kan hon kommunicera tillbaka till barnet om verken, antingen muntligt eller med hjälp av att visa det dokumenterade. Detta ger barnen en möjlighet att granska och få syn på sin kunskap. Detta påpekar även Ackelman (2000) som skriver att många barn inte är medvetna om vad de kan, men att dokumentationen kan hjälpa till att ändra på detta.

Lenz Taguchi (1998) menar att det sparade även kan fungera som material vid diskussioner mellan pedagoger och övriga vuxna om barn, hur de lär, tänker, gör och så vidare. Genom pedagogisk dokumentation ges barnet en möjlighet att ta kontroll över sitt eget lärande och pedagogen att ta kontroll över sitt arbete. Man får en möjlighet att lära sig om hur barnet upplever och förstår. Som pedagog får man en chans att kunna betrakta barnet om igen, vilket ger oss ytterligare möjligheter till utvecklande reflektioner och lärotillfällen. Wehner-Godée (2002) menar att man genom observationer och dokumentationer kan få bättre förståelse kring sökandet och byggandet av kunskap både hos barn och pedagoger.

Möte med föräldrarna

Ellmin (2000) menar att arbetet med pedagogisk dokumentation och främst då portfolio kan komma att leda till ett bättre band mellan förskola/skola och hemmet, eftersom man lättare kan engagera sig i något som man kan ta med sig hem och titta i tillsammans. Barn lär inte bara i förskolan utan också av erfarenheter och kunskaper de möter utanför verksamheten. Detta gör att en viktig uppgift som förskolelärarna har är att kunna knyta ihop dessa olika kunskaper och göra dem tydliga. Ambitionen i dagens samhälle är att göra föräldrarna delaktiga i vad som sker i förskolan. Utan deras engagemang kan inte pedagogerna lösa uppgifter kring barnets kunskap och utveckling, och därför är det viktigt med en bra kommunikation dem emellan. För att få föräldrarna engagerade i sina barns förskoletid krävs tydliga förväntningar och ökade förutsättningar för dem att kunna följa upp hur förskolan arbetar, och även ökad delaktighet och information om barnens förskoletid. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) anser att dokumentationen är basen för den gemensamma reflektionen under föräldrasamarbete, fortbildning och för verksamhetens kvalitetsutveckling.

Enligt Ackelman (2000) vill många föräldrar på utvecklingssamtalen få höra att deras barn klarar sig bra och kan vad som förväntas av dem. Det viktiga är då att påpeka för föräldrarna att barnen redan då de föds startar ett livslångt lärande med mål och delmål. Alltså skall utvecklingssamtalen vara en diskussion om var barnen befinner sig i förhållande till dessa mål. Ackelman (2000) utgår från att man arbetar med dokumentationsformen portfolio, vilken man även går igenom under utvecklingssamtalen. Hans tankar om förberedelserna innan samtalet är att föräldrarna bör vara aktiva i sitt barns portfolio så att de under samtalets gång kan delta i diskussionen om sitt barns utveckling. Ellmin (2000) menar att utvecklingssamtalen ger

ett viktigt stöd åt barnets lärande och utveckling både i förskolan och utanför. Vidare menar han att portfolion stärker samarbetet mellan förskolan och hemmet och blir ett positivt verktyg för att synliggöra, följa och stödja barnets utveckling. Om utvecklingssamtalet genomförs sida vid sida av en portfolio kan detta gynna barnen, föräldrarna och pedagogerna. Genom att ha ett konkret material kan man synliggöra, följa och stödja utvecklingen. Man kan se hur barnet utvecklats samt vad man ska eftersträva i framtiden.

Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogram som begrepp har funnits sedan 1976, men då begreppet myntades var det till för att barnen skulle ”botas” från sina svårigheter så att de kunde följa undervisningen. I dagsläget är det meningen att vi ska anpassa verksamheten till barnens svårigheter (Skolverket, 2003).

Enligt Andersson (1999) uppstår problembeteenden genom brister i samspelet med andra människor, inte för att man som ensam individ bär på vissa egenskaper. För de barn som är i behov av särskilt stöd finns åtgärdsprogrammet. Det är en hjälp för att överblicka barnets svårigheter, samt för att alla inblandade ska få en rutin på samarbetet. Det är mycket viktigt att de som arbetar med stöd för barnet vet vad de har för arbetsuppgifter och varför. Ibland kan barnets behov kräva samverkan med habilitering eller sociala myndigheter och då får även de ta del av åtgärdsprogrammet (Skolverket, 2003). När ett åtgärdsprogram utformas måste man vara medveten om vikten av att följa upp och utvärdera det för att det ska bli en viktig dokumentation (Skolverket, 2003).

Tidigare forskning

Vi granskade två andra C-uppsatser om ämnet pedagogisk dokumentation och portfolio i förskolan, och här är vår sammanfattning av dem.

I den första C-uppsatsen vi granskade har forskarna genom fyra kvalitativa, standardiserade intervjuer kommit fram till att förskolor dokumenterar på olika sätt och med olika mål. Dokumentationerna uppmärksammar barnen och deras eget lärande, men den är ingen självklarhet om inte pedagogen lägger ner mycket tid och har ett eget stort engagemang rörande dokumentationen. En slutsats de får fram genom sin undersökning är att det inte alltid handlar om vad och hur vi dokumenterar för att dokumentationen ska kunna fylla sitt syfte, utan att viljan och resurserna hos

pedagogerna måste finnas. Det är viktigt att arbetslaget känner sig trygga i sina pedagogiska roller och är medvetna om att de ser på verksamheten på olika sätt (Håkansson & Nilsson, 2004).

I den andra C-uppsatsen vi granskade undersökte de dokumentationsformen portfolio och då i förskolan. De använde sig av sex kvalitativa, semistrukturerade intervjuer och kom genom dessa fram till följande resultat. Pedagogerna anser att portfolion är ett bra verktyg för att lättare kunna synliggöra barns framsteg i förskolan. Vidare var pedagogerna överens om att det övergripande syftet med portfolio var att barnen lättare skulle kunna se sin egen utveckling. En pedagog som deltog i undersökningen ansåg att det är tidskrävande att dokumentera ett barn och att den tiden oftast inte finns. Portfolion är främst till för barnen, men också för att föräldrarna lättare ska kunna se sina barn. Alla pedagogerna i undersökningen ansåg att portfolio är ett bra verktyg för att följa barnets och den pedagogiska utvecklingen i verksamheten (Alnervik & Peeters, 2005).

METOD

Metodval

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod. Patel och Davidsson (1994) menar att när man arbetar med kvalitativ metod letar man efter att finna mönster, teman och kategorier ur informationen från undersökningen. Kvalitativa undersökningar är tids- och arbetskrävande på grund av det ofta stora textmaterial man måste bearbeta. Enligt Holme och Krohn Solvang (1991) är det viktigt att i kvalitativa undersökningar kunna se att man undersökt det man ville undersöka och att denna data är pålitlig.

Kvalitativa intervjuer

Vi anser att det bästa sättet att få information om vårt tänkta syfte är genom intervjuer eftersom vi är intresserade av att få reda på vad andra vet och tycker om ett visst ämne. En av styrkorna hos den kvalitativa intervjun är enligt Holme och Krohn Solvang (1991) den vardagliga situationen, alltså att man möter intervjupersonen på en hemvan plats till exempel deras jobb. Kvale (1997) menar att den kvalitativa intervjun genomförs som ett vanligt samtal fast på ett professionellt sätt där man undersöker efter ett förbestämt syfte. Forskaren är den person som under hela intervjun har kontrollen

och leder in samtalet på undersökningens syfte. Enligt Kvale (1997) kan man genom intervjun se intervjupersonens perspektiv på olika frågor. För att det ska bli bra intervjuer menar Holme och Krohn Solvang (1991) att man måste vara inläst på ämnet man undersöker, för att lättare förstå intervjupersonens svar och bygga vidare på följdfrågor. Frågorna vi ställde under intervjuerna byggde på vårt syfte och våra tre frågeställningar (bilaga).

Urval

Vi har valt att göra vår undersökning på fyra olika förskolor inom samma kommun i en mellanstor stad i Västsverige. Vi valde dessa förskolor för att vi på ett eller annat sätt varit i kontakt med dem tidigare, men också för att de låg i fyra olika stadsdelar och detta medför en bredd på undersökningen om pedagogisk dokumentation. Enligt Holme och Krohn Solvang (1991) kan man få mycket fakta om man har stor variation i sitt urval rörande undersökningen. Vi tror att avståndet förskolorna mellan kan påverka den pedagogiska verksamheten. Med detta menar vi främst personalresurser, lokalutrymmen och barngruppen. Vi har genomfört två intervjuer på varje förskola och då på två olika avdelningar. Detta för att arbetsätten avdelning till avdelning kan skilja sig åt vilket kan ge oss mer varierande material att bygga vår studie på. Sammanlagt har åtta intervjuer genomförts. Då vi besökte förskolorna informerades vi samtliga pedagoger om vår undersökning, och att vi önskade två informanter. Av en slump visade det sig att alla informanterna var utbildade förskolelärare, i varierande åldrar.

Det som var gemensamt för våra informanter var att alla arbetar i kommunal förskola, och utgår från förskolans läroplan (Lpfö 98) när de planerar sin verksamhet. Det som skiljer våra informanter åt är utbildningsår, vidareutbildning, förhållningssätt, ålder och tidigare erfarenheter. På grund av vår undersökning med förskolor benägna i olika stadsdelsområden kan vi ge en bra variation eftersom verksamheterna ser olika ut i arbetet med pedagogisk dokumentation.

Genomförande

Våra intervjufrågor var halvstrukturerade, med detta menas enligt Patel och Davidsson (1994) att de utgår från ett visst ämne och inom den ramen har intervjupersonen möjlighet att svara så uttömmande man vill. I enlighet med Patel och Davidsson (1994) rekommendationer har vi i formuleringen av våra frågor undvikit långa frågor, ledande frågor, negationer och dubbelfrågor.

Intervjuerna genomfördes av oss båda. Den ena ställde frågor till intervjupersonen medan den andra antecknade mimspråk och gestikulationer samt fyllde på med följdfrågor. Detta gjordes för att öka efterförståelsen av den utförda intervjun så mycket som möjligt. Intervjuerna dokumenterades med hjälp av bandspelare och anteckningar. Kvale (1997) anser att intervjun skall genomföras med hjälp av en bandspelare med bra mikrofon eller ljudupptagning och att rummet man genomför intervjun i skall vara lugnt och ostört. Hänsyn togs till dessa rekommendationer vilket underlättade bearbetningen av intervjuerna.

De flesta intervjuerna ägde rum på förskolelärares arbetsplats där de ostört kunde genomföras. Endast en intervju utfördes i en informants hem. Varje intervju tog mellan 30-60 minuter. Bandspelaren som hjälpmedel gjorde det lättare för oss att koncentrera oss på vad informanterna sa kring ämnet pedagogisk dokumentation. På så sätt kunde vi avslappnat lyssna på informanterna och formulera bra följdfrågor till vad de svarade istället för att försöka skriva ner intervjun medan den utfördes.

Bearbetning och analys

Direkt efter avslutad intervju avlyssnades den och transkriberades ordagrant på dator, där vi även namngav informanterna med fiktiva namn i bokstavsordning. Vi utelämnade information som vi inte ansåg väsentlig för undersökningens syfte. Sedan skrev vi ut de åtta intervjuerna och strök under med tre olika färgpennor (grön, gul och rosa) i texterna utefter våra tre frågeställningar. En och samma färg användes till en och samma frågeställning. Till exempel grön färg till material som vi tyckte hörde hemma under frågeställning ett, alltså hur förskolelärares definierar pedagogisk dokumentation. Genom att skriva ut intervjusamtalet blir det en form som är lättare att analysera (Kvale, 1997).

Efter att vi arbetat klart med texterna sammanställdes dessa till nya stycken där allt material med samma färg stod tillsammans. Resultatet blev då att under frågeställning ett stod all grön text. Sedan gick vi igenom dem ytterligare för att en gång till välja ut det mest väsentliga och även leta efter mönster ibland informanternas svar. Då detta var gjort sammanställde vi detta i löpande text och styrkte med citat från intervjuerna. Efter detta placerades de in under rätt frågeställning och skrevs in under rubriken resultat i

vårt arbete. Kvale (1997) menar att understrykningar med färgpennor som vi har utfört ger en överblick över materialet, och är början till en analys.

Efter att alla intervjuer blivit nedtecknade analyserades de med hjälp av meningskoncentrering. Då många av våra frågor krävde specifika svar anser vi att detta var den bästa analysmetoden. Enligt Kvale (1997) är meningskoncentrering att ta ut det centrala temat ur informanternas svar. De placerades in under passande frågeställning för att underlätta granskningen av informationen. Under varje frågeställning bildades sedan ett antal underrubriker efter deras svar, vilka vi fann intressanta och väsentliga för undersökningen. De citat som finns nedskrivna i resultatredovisningen är ibland redigerade till ett lättare skrivspråk, men ändringarna är endast gjorda i syfte att underlätta för läsaren. Under hela arbetets gång har vi varit medvetna om risken av en alltför ensidig tolkning av materialet som beskrivits av Kvale (1997).

Etiska överväganden

Innan intervjuerna genomfördes presenterades undersökningens innehåll och syfte för tilltänkta informanter på plats i de fyra utvalda förskolorna. Intresserade pedagoger kunde då frivilligt anmäla sig att delta i undersökningen. Vi informerade vid dessa tillfällen om vad intervjuerna skulle komma att handla om nämligen att ta reda på mer om pedagogisk dokumentation. Vi berättade att det var en frivillig undersökning som man när som helst fick dra sig ur vilket, Holme och Krohn Solvang (1991) menar är viktigt att betona för att skapa ett förtroende mellan parterna för att på så sätt kunna utföra en så bra intervju som möjligt. Vidare delgav vi att den inte var ämnad för publicering och att ljudupptagningen endast var till för bearbetningen av materialet. Intresserade pedagoger informerades om att den tänkta intervjun skulle ta mellan 30-60 minuter.

Tillförlitlighet

Vårt tillvägagångssätt är baserat på hur Kvale (1997) anser att en kvalitativ studie bör gå till då vi bland annat har följt hans anvisningar om hur man bör göra meningskoncentrering.

RESULTAT

I följande kapitel redovisas det införskaffade intervjumaterialet. För att tydliggöra resultatet har innehållet i intervjuerna kategoriserats i olika temaområden. Resultatet blev tre temaområden och nio olika underkategorier till dessa. Svaren vi fick genom intervjuerna baserades på undersökningens tre frågeställningar. Informanterna som intervjuades svarade öppet och tydligt på frågorna, allt för att vi skulle förstå hur de arbetade med pedagogisk dokumentation så ingående som möjligt.

Hur definieras pedagogisk dokumentation?

Vi började samtliga intervjuer med att fråga vad pedagogisk dokumentation är för förskoleläraren. Detta för att få en inblick av vad de tänker på när de hör detta begrepp. Förskolelärarna som intervjuades berättade om pedagogisk dokumentation som ett medel för att höja kompetensen bland pedagogerna. De diskuterade också att dokumentationen finns till för att alla barn ska få lika delar uppmärksamhet, och att alla barnen uppmärksammas då både på vad de är duktiga och vart det brister.

Berit: ..något som skapar jämvikt för alla barn..

Alla förskolelärare var överens om att pedagogisk dokumentation är ett hjälpmedel som kan se olika ut och som ökar kvalitén för barn, föräldrar och personal på förskolan.

Så här definierade förskolelärarna pedagogisk dokumentation:

- Att synliggöra och följa barns utveckling

Cecilia: Dokumentationen är ett bra sätt att samla barns utveckling på så sätt att man får ett sammanhang..

- Medier, såsom kamera, ljudupptagningar, videokamera, bildspel

Emma:...skriver och tar kort..dator i hallen med bildspel..

- Portfolio, som skildrar vem barnet är och dess utveckling
- Individuella utvecklingsplaner, en djupgående analys och målsättning för varje enskilt barn
- Verksamhetsplan och kvalitetsredovisning

- Åtgärdsprogram

Analys

Alla förskolelärarna är överens om att dokumentation är ett viktigt hjälpmedel och verktyg mellan förskola och barnens hem. Lenz Taguchi (1998) menar att pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg som hjälper barnen, pedagogerna och föräldrarna att kommunicera sin kunskap och sina erfarenheter till varandra.

Hur används pedagogisk dokumentation i det dagliga arbetet?

Alla förskolelärare hade en viss dokumentationsform som de arbetade efter. Detta för att lättare synliggöra barnens utveckling och i vissa fall också deras egen och verksamhetens. Genom dokumentationen säger pedagogerna att de får en bättre översikt över barnens inlärningsstrategier.

Fatima: Ett barn ska ju självt bli medveten om sina inlärningsstrategier och då kan man ju använda dokumentation som hjälp.

Förskolelärarna tycker det är skönt att ha dokumentationerna samlade i en mapp eller i en pärm eftersom det underlättar för barnen att kunna se och följa sin egen utveckling och för pedagogerna att se varje individ. Förskolorna har ofta bestämda rubriker inom varje dokumentationsform där man placerar det man observerat. Dessa kan till exempel vara social, fysisk och fonologisk utveckling. En av pedagogerna svarar att de arbetade efter fyra specifika flikar i sin portfolio, dessa var: jag, jag tycker, vad vi gör och jag kan.

Vi kan urskilja att förskolelärarna använder sig av liknande och ibland samma dokumentationsformer. Förskolelärarna anser att de kan upptäcka svårigheter hos barnen med hjälp av dokumentationen och planera verksamheten efter detta.

Portfolio – mappen som synliggör individen

Samtliga förskolor som ingår i undersökningen använde sig av dokumentationsformen portfolio. I denna följer pedagogerna barnens utveckling, mest med hjälp av bilder och kommentarer. Mer eller mindre blir barnen delaktiga i sitt arbete med portfolion då de själva kan påverka vad som ska ingå i den.

Emma: Ett sätt där man kan följa barnet att dom har allt liksom samlat på ett ställe och följer dom från dom börjar tills dom slutar.

Det påpekas en viss skillnad av engagemang mellan yngre och äldre barn då de äldre lättare förstår meningen med portfolio, och mer uppskattar den synliga utvecklingen i den.

Anna:..på syskonavdelningar är barnen mer aktiva dom kan se dom kan välja vilka teckningar dom vill spara kanske i sin portfolio, men hos oss på småbarnsavdelningen kanske vi väljer..

Portfolion skall bestå av positiva händelser och man ska kunna följa barnets utveckling under en längre tid. Många pedagoger anser att portfolion synliggör utveckling och vad som sker i vardagen på ett sätt som inte varit möjligt utan den. Man hade inte heller märkt lika många aha-upplevelser från barnen.

Doris:..portfolio är så bra för det är ju till för både personal, barn och föräldrar...alla ska kunna se på utvecklingen..

Vi kunde genom informanternas svar avläsa en upprördhet angående att skolan inte vill ta emot barnens portfolio. Pedagogerna anser att den ska följa med barnen upp till skolan så att barnen har en möjlighet att blicka tillbaka på vad de redan kan, vad de ansåg då de var mindre och så vidare. Även för att läraren de möter i skolan ska kunna möta barnet på dess nivå.

Fatima:Vi förstår ju inte riktigt varför dom inte vill ha den. Vi tycker ju att den absolut borde följa barnet..Utvecklingen är så stor från vår ålder och upp.

Individuell utvecklingsplan som dokumentationsform

I den individuella utvecklingsplanen kan man nämna om barnet har några svårigheter och här planera hur man ska möta och arbeta vidare med dem. I den individuella utvecklingsplanen kan man efter barnets svårigheter sätta upp enkla, konkreta mål som utformats av förskoleläraren och föräldrarna. Målen hjälper barnen att utmanas och utvecklas. För att sätta upp målen i individuella utvecklingsplanen har man först observerat barnet och efter observationen utformat mål. Efter en tid observerar man återigen barnet och utvärderar mot de redan uppsatta målen. Detta leder till att bilden av barnets utveckling blir tydlig och man kan lättare se om målen har uppnåtts. Den individuella utvecklingsplanen görs alltid i samråd med föräldrarna och det är de som i slutändan skriver under det färdiga dokumentet. Den sista individuella

utvecklingsplanen följer med barnet upp i förskoleklass, för att informera nästa lärare om barnets historia och eventuella svårigheter.

Hillevi:..vad gäller den individuella utvecklingsplanen är det ju varje termin man följer upp och tar reda på vad som har utvecklats sen terminen innan..och tillsammans med föräldrarna också då..och i arbetslaget diskuterar man också..man ser lite olika saker på olika barn..

Utvecklingssamtal

Många av förskolorna har så kallade ansvarsbarn, vilket innebär att varje förskolelärare har hand om ett visst antal barn. Dessa barn följer han eller hon mer ingående och observant under dess vistelse på avdelningen. Detta gynnar barnet på så sätt att man får en mer ingående dokumentation under en längre period. Det ger också varje barn en möjlighet att få lika delar uppmärksamhet och dokumentationen blir mer genuin. Det är dessa barns utvecklingssamtal man har hand om. Förskolelärarna upplever att observationerna och dokumentationerna innan ett utvecklingssamtal är mer intensiva och sker mer frekvent. Under utvecklingssamtalen kan man som underlag för diskussioner ta hjälp av dokumentationsformerna portfolio och den individuella utvecklingsplanen.

Hillevi:..har vi det som stöd när vi pratar med föräldrarna..utvecklingssamtalen..sen utifrån det som kommer fram under utvecklingssamtalen så gör ju vi och föräldrarna tillsammans en individuell utvecklingsplan..

Vissa förskolor bjuder in barnen att få vara med och visa upp portfolion för föräldrarna. Förskolelärarna upplever att portfolion hjälper till att fokusera samtalet kring det mest väsentliga om barnet vilket underlättar mötet. Portfolions konkreta upplägg och överskådlighet gör att även förskolor med utländska föräldrar kan få ett givande möte om språket hindrar. På frågan om förskolelärarna tror att föräldrasamtalen blir bättre när man har en mer strukturerad dokumentationsform fick vi bland annat svaret:

Emma:..först träffar vi själva föräldern och pratar om barnet sen har barnet fått komma in och tagit med sig portfolion och så får ju barnet berätta..det kommer ju fram så mycket då och det är ju jättekul..

Åtgärdsprogram

Vi har genom vårt resultat sett att åtgärdsprogram kan vara en form av dokumentation. Ett åtgärdsprogram upprättas då man går in och ändrar verksamheten för ett barns skull. Då man upptäckt ett barn med speciella behov tar man hjälp utifrån av människor med utbildning som matchar det berörda barnets svårighet/svårigheter för att lägga upp åtgärdsprogrammet.

Fatima:..ett åtgärdsprogram gör man om ett barn har behov av att man ska ändra verksamheten runtomkring det för att det ska fungera. Och då observerar man ju det barnet först själv och så bestämmer man sig för att det är någonting jag behöver hjälp med och så tar man hjälp..

Verksamhetsplan och kvalitetsredovisning

Många förskolelärare anser att verksamhetsplanen och kvalitetsredovisningen är en bra dokumentationsform för att synliggöra och skapa medel för att kunna arbeta vidare med deras egna och verksamhetens utveckling.

Hillevi:Vi har ju en verksamhetsplan det är där vi presenterar för föräldrarna vad vår förskola står för...försöker att belysa det pedagogiska i vad vår verksamhet går ut på..

Analys

Den främsta anledningen till att förskolelärarna i förskolan använde sig av pedagogisk dokumentation är för att se barnens utveckling. Vygotskij (refererad i Strandberg, 2006) anser att ett barn föds utan medfödda färdigheter men med en hjärna färdig att utvecklas om möjlighet erbjuds. Han säger exempelvis att utan kommunikation uppstår inget språk vilket får oss att dra en parallell till att utan dokumentation ses inte utvecklingen.

Hur ser förskolelärarna på pedagogisk dokumentation?

Medvetandet ökar i arbetslaget

Förskolepersonalen menar att dokumentationen ökar dialogens kvalitet dem emellan och de får ett bättre arbetsklimat på sitt arbete. Vi kan genom våra intervjuer se att ett gott samarbete förskolelärarna emellan är viktigt för att gemensamt arbeta fram en bra dokumentationsform. Genom den pedagogiska dokumentationen blir pedagogerna mer medvetna och ser en större helhet i verksamheten.

Berit: Att medvetandegöra det jag gör.

Utifrån vårt resultat kan vi förstå vikten av att de vuxna är ansvarsfulla starka individer som vågar ta ställning för barnen.

Fatima: Jag tycker att det är viktigt att man inte sopar barnens svagheter under mattan, för barn är ju betjänt av vuxna som känner till vad man behöver.

Portfolion håller utvecklingen i handen

Alla förskolelärare anser att det tydliga upplägget på en portfolio är väldigt enkelt och känns proffsigt. Den blir en röd tråd för barnen att ha med i sin ryggsäck då de med jämna mellanrum kan titta tillbaka på sina nya förvärvade kunskaper. Många förskolelärare anser att portfolion ska vara ett bevis för barnen på sina framgångar, förmågor och kunskaper. För barnens skull menar några förskolelärare att uppmärksamheten fördelas klart och tydligt till alla barn då man gör en portfolio om dem. De anser också att den tydligt skall vara helt personlig efter varje individ och inte byggas likadan för alla. Många pedagoger anser att portfolion är ett så pass positivt verktyg att de vill utvidga den. De anser att portfolion borde följa med upp i skolan, dels för att underlätta för de nya lärarna som barnet möter så att de kan läsa in sig på ungefär vilken nivå barnet ligger, men också för att barnet skall kunna få en sammanhängande portfolio från förskoletiden fram tills de slutar grundskolan.

Blir barnen märkta av den individuella utvecklingsplanen?

Förskolelärarna säger att de har förstått många föräldrars rädsla för att den individuella utvecklingsplanen skall märka deras barn. Därför påpekar de att den måste vara välformulerad och något man själv och föräldrarna kan stå för. De anser att den kan vara ett positivt stöd till barn med svårigheter så att de kan bli mötta på en nivå de klarar av. En av våra informanter har berättat om en av diskussionerna rörande den individuella utvecklingsplanen:

Fatima: Vi har diskuterat jättemycket vilka ord och formuleringar man bör använda, vad som ska stå med och hur man formulerar sig runt svårigheter eller om man ska formulera sig runt svårigheter. Och vad som är meningen med den om man inte vågar ta upp svårigheter som ett barn har.

Oövervinnerliga hinder?

Trots allt positivt med dokumentation så finns det en del hinder. Det största av dem är tiden man ges till att dokumentera. Alla vi intervjuat nämner detta och trycker hårt på att de borde få lite tid i slutet på varje dag att skriva ned vad de sett och hört. De anser att deras egen planeringstid inte räcker till för att genomföra en bra dokumentation. Andra hinder som nämns genom intervjuerna är stora barngrupper, ovana kring att dokumentera samt att personalen arbetar olika tider (heltid, deltid och halvtid) och därför har begränsade möjligheter till att se sina ansvarsbarn lika mycket som de som arbetar mera timmar. Vissa förskolelärare tycker det är svårt att dokumentera de barn som inte gör konkreta och tydliga framsteg eller har märkbara svårigheter. För att göra dokumentationen realistisk måste den hållas så enkel som möjligt i nuläget eftersom tiden inte räcker till som förskolelärarna tycker att den borde.

*Gudrun:..det känns ju aldrig som att tiden räcker till för att iaktta barn,
samtidigt befinna sig i en barngrupp samt att se vad som egentligen
händer..*

Analys

Pedagogerna fann det viktigt att man dokumenterade arbetet som skedde på förskolan för pedagoger, barn och föräldrars skull. Dokumentationen kan bland annat leda till ökad diskussion och samspel dem emellan. Vygotskij (refererad i Strandberg, 2006) anser att samspel är grundläggande för en vidareutveckling.

DISKUSSION

Studiens övergripande syfte var att undersöka hur pedagoger i förskolan arbetar med pedagogisk dokumentation.

Vår egen inverkan på resultatet

Då vi i resultatdelen skulle arbeta fram en analys av vår första frågeställning, hur definieras pedagogisk dokumentation, ansåg vi att det borde ha ställts fler följdfrågor för att på så sätt säkerställa för oss ett bredare material. De svar vi nu istället fick blev för konkreta och svåra att analysera då man inte kunde utläsa vare sig förskolelärarnas tankar eller känslor om denna fråga. Anledningen till att vi missade att ställa fler följdfrågor kan ha varit vår ovana vid att intervjua.

Med tanke på undersökningens syfte anser vi att vi i början av arbetet klarare borde ha diskuterat och bestämt vad vi ville veta och vilka frågor som var mest väsentliga för detta. Då tror vi att vi hade kunnat få fram ett fylligare material att arbeta efter.

Förstår vi vikten av pedagogisk dokumentation?

Campner och Persson (2000) framhåller att för barnens skull så är dokumentationen en mycket viktig process. Det ger barnet möjlighet att själv se sig i ett sammanhang och samtidigt bli sedd av andra, vilket är ett lyft för självkänslan. Vidare hjälper dokumentationen barnet att se sin egen utveckling och läroprocesser. Vilket visar vikten av att dokumentera samt styrker förskolelärarnas positiva inställning till att arbeta med dokumentation. Pedagogerna går själva in i en lärandeprocess (Lenz Taguchi, 1998). Vi anser att Vygotskijs tankar (refererad i Strandberg, 2006) om pedagogen som både utmanare och deltagare liknar hur pedagogen skall fungera runt arbetet med pedagogisk dokumentation. Där ska den vuxne vara en ledare för barnen och ge dem vidare möjligheter att fortsätta utvecklas. Samtidigt är han eller hon en medagerare i utvecklingen som sker under arbetet med pedagogisk dokumentation. Genom att dokumentera barnen ges pedagogen en möjlighet att se sin egen utveckling.

Enligt Brodin och Hylander (1998) skapar man sin identitet genom att synliggöra den för sig själv, till exempel genom dagboksskrivande. Det är viktigt att ha en plats dit man kan återkomma och lära känna sig själv genom vad man tidigare skapat, man skapar sin identitet genom berättandet. Resultatet visar att förskolelärarna anser att dokumentationen hjälper barnen lära känna sig själva och komma se sitt rätta jag. Dewey (2005) anser att det är viktigt att förstå innebörden och meningen av vad man gör, inte bara utföra en handling. Vår undersökning visar att detta enligt pedagogerna är vad dokumentationen gör för barnen.

Reflekterande praktiker

All kunskap är föränderlig vilket gör att om man bara lär sig genom att memorera, istället för att leva i kunskapen och utvecklas med den, missar man en massa på vägen. Att leva med nyfikenhet och känslan av att våga möta ny information lockar man fram nya handlingssätt (Wallin, 1996). Allt detta skulle kunna handla om barnens nya sätt att lära, men också pedagogernas och deras nya roll som handledare för barnen. Man måste tänka efter och diskutera hur kunskapen är föränderlig och vad detta betyder för

pedagogen som reflekterande praktiker. Tiller (1999) definierar en reflekterande praktiker som en människa som kan säga ”jag vet” i stället för ”jag tror” eller ”det känns så” om ett fenomen. Kanske att våga utmana sig som individ och se barnen på ett nytt sätt? Kanske ge barnen mera utmaningar vilket också utmanar pedagogen och slutligen leder till en bättre lärandemiljö? Vi vill nämna Deweys (2005) tankar angående en reflekterande praktiker. Detta är enligt oss den viktigaste förmågan man som pedagog kan inneha, och en av de viktigaste förmågorna man måste fortsätta att hålla fast vid och utveckla genom årens lopp. Dewey (2005) pekar på att barnet är en forskare av världen och läraren är en medforskare. Med tanke på detta anser vi att man som pedagog inte ska ta befälet över vad barnet själva anser är viktigt i sin värld just nu. Vi har som lärare ett stort ansvar att inte låta det invanda beteendet, nämligen att välja det vackraste och exempelvis bäst gjorda verket som vi alla mer eller mindre har, ta över barnets egna val av hur det vill se sin utveckling genom den pedagogiska dokumentationen. Slutsatsen blir att man som lärare måste reflektera över sina egna val för att bli en bättre medforskare för barnen.

Ellmin (2000) menar att lärandet handlar om att ge barn begrepp som de kan förstå och som har en personlig innebörd för dem. För att klara detta som barn krävs att förskolelärarna de möter är engagerade och själva befinner sig i en utvecklande arbetsmiljö. För att uppnå detta krävs en vidare syn på kompetensutvecklingen för dem och mer resurser för att få till detta. Barnen är beroende av förskolelärarna. Därför behöver dessa stärkas och utveckla sin förmåga att reflektera över sin egen praktik. Följden blir att det inte bara är barnen som behöver få en mer utmanande miljö utan även förskolelärarna och då i form av mera diskussioner med sina kollegor.

Portfolions röda tråd slutar i förskolan

Förskolelärarna håller portfolion varmt om hjärtat. De menar att den verkligen har hjälpt dem att synliggöra barnens utveckling. På vår verksamhetsförlagda utbildning har vi stött på detta arbetssätt och har tillsammans med barnen kunnat diskutera innehållet i deras portfolio. Som undersökningen har visat är samtliga pedagoger positivt inställda till att använda portfolio så då kan man ställa sig frågan varför inte alla skolor tar emot portfolion från förskolan? Litteraturen vi läst visar precis som denna undersökning att portfolion blir en trygghet för barnen när de ska träda in på den ännu okända marken i skolans värld. I portfolion har de oftast sedan ettårsålder samlat alster som är personliga och detta bildar en sammanfattning av vem barnet är som person och kunskapssökare,

en identitet. Istället för att förvalta portfolion från förskolan börjar man i skolan om från början med en ”skolportfolio”, där mer bedömningsbara alster kanske kan komma att prioriteras.

Synen på pedagogisk dokumentation ändras

Wehner-Godée (2002) diskuterar synen på dokumentation som hjälpmedel. Kan det vara så att man förr såg pedagogisk dokumentation ur en mer utvecklingspsykologisk vinkel? Alltså att man letade efter vad som var normalt och vanligt för ett barn i en viss ålder. Ett slags schema som man kontrollerade barnet efter för att se om det var redo att flyttas vidare till nästa nivå vilket skiljer sig från synen på dokumentation som Reggio Emilia pedagogiken har. Nämligen att man där använder dokumentation som hjälp för att kunna se, höra och uppmärksamma vad barnet kommunicerar. Kan man tänka att dagens förskolor använder dokumentationen i samma syfte som Reggio Emilia gör? Om detta är fallet anser vi att förskolorna är på rätt väg för att synliggöra vikten av den pedagogiska dokumentationen.

Ska tiden styra kvalitén?

Ett av de tydliga resultaten av undersökningen var att tiden som förskolelärarna ges till planering i dagens förskola är inte så stor. De flesta har planering tillsammans som arbetslag en gång i veckan och sedan har de egen planering som de får lägga upp som de vill. Vårt resultat visar att tiden för dokumentationen blir väldigt styrd. Om man ser något väsentligt som bör antecknas om ett barn är det vanligt att man får försöka hålla detta i minnet tills det blir en lucka under dagen där man har möjlighet att snabbt anteckna vad som skett. Vad som kan hända då är att hälften av det viktiga som pedagogerna sett glöms bort, och missas att antecknas. Undersökningens resultat visar att arbetet för att få mer tid för pedagogisk dokumentation är något väsentligt som förskolelärarna önskar ute i verksamheterna. I Reggio Emilia där pedagogisk dokumentation har sitt ursprung får man en chans att sätta sig ned efter varje tillfälle, då man hittat något viktigt om barnen och kan anteckna detta innan det glöms bort (Wallin, 1996). Här har alltså undersökningen påvisat en skillnad och det blir väsentligt att fråga sig huruvida svenska förskolelärare kan använda sig av pedagogisk dokumentation till fullo på grund av denna tidsbrist. Är det rimligt att införa pedagogisk dokumentation utan att åsidosätta tid för uppgiften?

Suktar pedagogerna fortfarande efter ny kunskap?

Som student möter man utmaningar i varje ny kurs man läser, och med varje ny lärare man har. Det känns på något sätt så självklart att tankar och idéer ändras och kommer alltid att vara föränderliga. Detta kanske är för att kunskapen man som student möter är ny varje dag, man är inte inne i några fasta rutiner och de flesta är mottagliga för nya idéer och åsikter. När man efter avslutade studier kommer ut på arbetsplatsen finns det risk för att den inspiration som finns hos studenter, suktande efter ny kunskap, mattas av. Som med allt som sker dagligen i vår värld blir vi lite mer avtrubbade för var dag som går, så även på våra arbetsplatser. Plötsligt är inte arbetslaget längre något nytt och fräscht utan istället kolleger som man känner sen gammalt. Man tror, eller möjligen har lärt, sig veta vart arbetskamraterna står i olika frågor och plötsligt har man tappat diskussionerna, de där tillfällena som får oss som pedagoger att fortsätta växa och ifrågasätta våra handlingsätt. Därför är den pedagogiska dokumentationen livsviktig för kunskapsväxandet inom verksamheten, hos pedagogerna, för barnen och föräldrarna. Vi vill påpeka vikten av att man utvärderar sin dokumentation mot de mål och kriterier man från början satt upp. Detta för att förskolelärarna tydligt ska se om de arbetar åt rätt håll (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Det vi har kommit fram till är att det inte är dokumentationen i sig som får oss att se förändringarna och att vidareutvecklas, utan det krävs att man återblickar och diskuterar sitt material för att utvecklingen skall kunna infinna sig, som ett sorts samarbete.

Tycker du eller tycker vi?

När vi gjorde våra intervjuer blev ett mönster tydligt. Trots att vi ställde frågorna i "du" form, fick vi ofta svar av förskolelärarna i "vi" form. Utifrån detta underlag ställde vi frågan om tendensen att tänka på sig själv som en del av ett arbetslag är ett positivt resultat av god sammanhållning eller ett negativt tecken på individuell osäkerhet. Hur vet man kvalitén på ett arbetslag? Alla barn har rätt till samma förutsättningar när de kommer till förskolan, samma förutsättningar för att lära och utvecklas. Såklart är det bra att alla människor är olika med egna åsikter men hur gör man för att inte professionalismen och åsikterna inom förskolan utgår från individen? Vi är alla medvetna om att vi under arbetet ska utgå från läroplanerna, men hur gör man för att inte låta ens egna åsikter ta över? Anta att det är ett arbetslag med tre pedagoger i samma ålder, från samma stad och med likvärdig utbildning. Kan man med detta arbetslag då säkerställa att kvalitén på avdelningen blir bred och förberedd att möta olika barn och deras skiftande behov? Det vi vill synliggöra är pedagogernas synsätt på

exempelvis utveckling vilket eventuellt kan komma att färga synen på att ta in hjälp från utomstående personal, till exempel talpedagog. Kan deras gemensamma syn på något komma att bli en last för barnet?

Rättvis bedömning?

Den individuella utvecklingsplanen är sammansatt av en bedömning och därefter mål för barnet att sträva mot. Vårt resultat visar att alla pedagoger arbetar olika, har olika åsikter och olika nivåer som de anser att barnen bör nå upp till. Hur kan man då säkerställa att alla barnen bedöms på lika nivå, och går detta att säkerställa? Samtal mellan pedagoger behövs för att de tillsammans ska kunna komma fram till hur mycket man kan kräva av barnet. Genom att tala öppet om vad man anser delger man varandra olika tankar som kan få pedagogerna att komma överens om en nivå att bedöma barnet utifrån. I vårt resultat kan vi se att den pedagogiska dokumentationen med fördel kan användas som underlag vid samtal om barnet då man ges möjlighet att blicka tillbaka på barnet under en längre period och kanske då kan utläsa vad för slags hjälp det är barnet är i behov av. Vi såg också att arbetslaget ansågs utvecklas genom arbetet med pedagogisk dokumentation, på så sätt att de ansåg sitt arbete mer proffsigt. Vårt resultat visar att pedagogerna anser att föräldrarna ibland kan ha svårt att acceptera sitt barns svårigheter, detta kan därför försvåra arbetet med den individuella utvecklingsplanen. Det är då viktigt att förskolelärarna på ett professionellt sätt delger och diskuterar med föräldrarna kring barnets svårigheter, och att alla i personalen är medvetna om den känsliga situationen.

Slutdiskussion

Resultat visar att de intervjuade förskolelärarna var eniga om den pedagogiska dokumentationens vikt. Samtliga ansåg den vara nödvändig, och att den höjde kvalitén på både förskolelärarna och verksamheten. Dokumentationen hjälpte dem att följa barnen på ett strukturerat sätt där de ansåg att alla barn gavs lika mycket tid. Vidare visade resultaten att utvecklingssamtalen blev bättre då både förskolelärare och föräldrar blev förberedda inför samtalet och vad de ville diskutera med varandra på mötet. Dokumentationen gjorde det också lättare att hålla samtalet på rätt linje då de kunde utgå från ett konkret material. Detta resultat styrker Wehner-Godées (2002) tidigare teorier. Som nämnts tidigare är det viktigt att barn blir sedda för att hålla motivationen uppe för att fortsätta det livslånga lärandet. Här tror vi att den pedagogiska dokumentationen är ett viktigt inslag då den möjliggör återblickandet på

stigen av lärdomar fram till där man befinner sig idag. Dewey (refererad i Svedberg & Zaar, 2000) ansåg att skolan skulle analysera det bristfälliga i det som redan hänt och i det nutida, samt stötta barnens vidareutbildning till insikt, vilja och förmåga att förändra världen. Detta stärker vår ursprungliga tanke som vi har i dagsläget om pedagogisk dokumentation, nämligen att se bakåt för att utvecklas bättre framåt vilket kan vara förskolans goda anledning till att använda sig av pedagogisk dokumentation.

Förslag till vidare forskning

Undersökningens resultat ger inte bara svar på frågor utan föder även nya frågeställningar som skulle vara intressanta för vidare forskning inom ämnet pedagogisk dokumentation. Några av de mest relevanta områden som vi kan identifiera utifrån studiens resultat är till exempel;

1. Varför fungerar inte samarbetet med portfolio från förskola till skola?
2. Vad är lärarnas åsikter i grundskolan om hur portfolion borde vara uppbyggd för att kunna fungera som en röd tråd från att man börjar på förskolan tills man slutar skolan?

REFERENSLISTA

Ackelman, Kjell (2000). *Elevportfolio: Ett redskap för egen utveckling*. Växjö: Grafiska punkten.

Allmänna råd och kommentarer: Kvalitet i förskolan (2005). Stockholm: Skolverket.

Alnervik, Ida & Peeters, Katarina (2005). *Portfolio i förskolan*. (C-uppsats, Kristianstad Universitet).

Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (1998). *Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Arlöv: Berlings.

Campner, Eva & Persson, Elsie (2000). *Vardagsperspektiv: Pedagogens syn på läroplanen för förskolan*. Stockholm: Gothia.

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter och Pence, Alan (2003). *Från kvalitet till meningsskapande: Postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Södertälje: Fingraf Tryckeri.

Dewey, John (2005). *Demokrati och utbildning*. Uddevalla: Media Print Uddevalla.

Ellmin, Roger (2000). *Portfolio: Sätt att arbeta, tänka och lära*. Stockholm: Erlanders Graphic Systems.

Holme, Idar Magne & Krohn Solvang, Bernt (1991). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Håkansson, Sara & Nilsson, Pernilla (2004). *Dokumentation – en studie om pedagogers uppfattningar i sitt arbete med pedagogisk dokumentation*. (C-uppsats, Kristianstad Universitet).

Krok, Göran & Lindewald, Maria (2004). *Portfolio i förskolan: Att komma igång*. Växjö: Grafiska punkten.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lenz Taguchi, Hillevi (1998). *Varför pedagogisk dokumentation? Om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: Erlanders Gotab.

Lindö, Rigmor (1998). *Det gränslösa språkrummet: Om barns tal och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Läroplan för förskolan: Lpfö 98. (1998). Stockholm : Utbildningsdepartementet/Fritzes.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (1994). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2003). *Att arbeta med särskilt stöd med hjälp av åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.

Strandberg, Leif (2006). *Vygotskij i praktiken: Bland plugghästar och fusklappar*. Finland: WS Bockwell.

Svedberg, Lars & Zaar, Monica. (2000). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.

Thors Hugosson, Christina (2003). *Värdera och utvärdera*. Kristianstad: Kristianstads boktryckeri.

Tiller, Tom (1999). *Det didaktiska mötet*. Lund: Studentlitteratur.

Wallin, Karin (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Eskilstuna: Tuna Tryck.

Wehner-Godée, Christina (2002). *Att fånga lärandet: Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Borås: Centraltryckeriet.

BILAGA

Intervjufrågor

1. Hur gör du för att följa barnets utveckling?
2. Vad innebär pedagogisk dokumentation för dig?
3. Vilka olika sätt av pedagogisk dokumentation arbetar du med?
4. Hur arbetar du vidare med det du dokumenterat?
5. Hur gör ni barnen uppmärksamma på dokumentationen?
6. Får barnen möjlighet att följa/se sin dokumentation?
7. I vilken form dokumenterar du? Varför dokumenterar du på detta sätt?
8. Vad kännetecknar en bra dokumentationsform tycker du?
9. Hur ser du på dokumentation som ett verktyg för att barnen skall kunna följa sin egen utveckling?
10. Vad händer med barnens dokumentation då de börjar i förskoleklass?
11. Har du stött på några hinder i arbetet med pedagogisk dokumentation?

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se